

УДК 378.6: 355.092:005.336.4 (I-622 НАТО)
DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2022.84.42>

В. А. Севрук

аспірант
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії

ДОСВІД КРАЇН-ЧЛЕНІВ НАТО ЩОДО ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

В статті розглянуто досвід країн-членів НАТО щодо професійної підготовки майбутніх офіцерів за кордоном. Одним із аспектів роботи офіцерів Сухопутних військ є педагогічна діяльність.

Виокремлено специфічні ознаки військової освіти в країнах НАТО, Європи, Америки та ін. Науковці акцентують увагу на процесах трансформації системи військової освіти України на шляху до досягнення стандартів НАТО.

Основною тенденцією навчання військових фахівців у країнах-членах НАТО є професіоналізація військової освіти, одним із аспектів якої є підготовка офіцерських кадрів, здатних не лише керувати військами в активних бойових умовах. Закордонні науковці підкреслюють важливість формування інноваційного мислення у здобувачів професійної військової освіти.

Країни альянсу зберегли основні унікальні національні особливості власних систем військової освіти.

Серед країн-членів НАТО всебічно досліджуються освітні системи підготовки офіцерських кадрів у США, Великобританії, Німеччині, Франції.

У США створено систему професійної військової освіти, яка поєднана із професійною підготовкою. Є спільні риси організації професійної підготовки військових фахівців у США та країнах ЄС: інтегративність, прагнення розвивати інтероперабельність (оперативну сумісність) персоналу. Використовуються рольові ігри, тематичні тренінги, розробка спільних освітніх продуктів та ін.

Системи військової освіти країн – членів НАТО (окрім США) імплементовані у національні системи освіти, базуються на вимогах Болонського процесу та регулюються законодавчими або відомчими актами.

У країнах Євросоюзу, які до початку 90-х років XX століття перебували у складі СРСР, система підготовки офіцерських кадрів була ідентичною з відповідною системою в Україні. Проте до теперішнього часу на основі реформування Збройних сил у країнах Східної Європи, спостерігаються прогресивні зміни й у системі професійної підготовки офіцерського корпусу.

Отже, військову освіту в усіх провідних країнах світу, що входять до складу НАТО, розглядають як систему підготовки військових фахівців, результативність якої визначається за чітко окресленими критеріями.

Ключові слова: майбутній офіцер, військова освіта, досвід країн-членів НАТО.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Доречним є виокремлення специфічних ознак військової освіти в країнах НАТО, Європи, Америки та ін. Науковці акцентують увагу на процесах трансформації системи військової освіти України на шляху до досягнення стандартів НАТО. Сьогодні на ниві військової освіти спостерігається різнопланова робота з вивчення і використання досвіду країн – членів НАТО в процесі професійної підготовки майбутніх офіцерів для ЗСУ. Важливим є пошуки оптимальних моделей професійної підготовки майбутніх офіцерів з урахуванням процедур оперативного планування НАТО (5). Потрібно не просто копіювати освітні моделі професійної підготовки офіцерського контингенту інших країн, а враховувати досвід, традиції української військової школи, національні особливості становлення і розвитку вітчизняних Збройних Сил з метою «забезпечення оптимального формування та розвитку офіцерських кадрів, їх інтелекту, професіоналізму, креативних здібностей, усіх видів компетентностей, формування загаль-

ної та військово-професійної культури» (8, с. 200), важливим складником якої є педагогічна культура.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Актуальні проблеми військової освіти були у центрі уваги дослідників І. Бінька, Д. Вітра, Г. Гайдукевича, О. Мітягіна, Карпенка О. Черних, Ю. Черних та ін. Підготовку майбутніх офіцерів до професійної діяльності за кордоном вивчали С. Богунов, Ю. Супрунов, І. Толок, та ін.

Мета цієї статті – проаналізувати досвід країн-членів НАТО щодо професійної підготовки майбутніх офіцерів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Основною тенденцією навчання військових фахівців у країнах-членах НАТО є професіоналізація військової освіти, одним із аспектів якої є підготовка офіцерських кадрів, здатних не лише керувати військами в активних бойових умовах. Майбутні офіцери покликані організовувати навчання, виховання, психологічну підготовку особового складу в мирний і воєнний час, виявляти критичне та стратегічне мислення, здійснювати суворий добір

кандидатів для навчання у військових навчальних закладах (5, с. 66). Фаховий курс професійної військової освіти в країнах-членах НАТО (MDMP – Military Decision Making Process) дає змогу майбутнім офіцерам набутти компетентностей на етапі професіоналізації, основними з яких мають бути не тільки готовність до проведення планування на тактичному рівні за стандартами НАТО (TLP). Важливим аспектом є готовність офіцерів до таких видів педагогічної діяльності: створювати умови для всебічного розвитку особистостей військовослужбовців; застосовувати новітні технології; постійно вдосконалювати свої знання; керувати підрозділом при виконанні завдань за призначенням за різних умов обстановки; використовувати технології і методики впливу на свідомість і психіку, морально-психологічний стан особового складу (5, с. 71).

Закордонні науковці (9) підкреслюють важливість формування інноваційного мислення у здобувачів професійної військової освіти і наголошують, що розвиток «активного розуму» найкраще відбувається в умовах активного навчання, щоб навчити майбутніх військовиків самостійно мислити та розмірковувати. Дослідники звертають увагу на доцільність використання ігрових технологій у військовій освіті і розглядають їх як приклади «методологій активного навчання», що допомагають майбутнім офіцерам продумати варіанти можливої невизначеності й двозначності дій у військовій справі, допомагають сформувати організаційну культуру (що, на нашу думку, є важливим складником педагогічної культури МОСВ) для ефективною адаптації в умовах миру та війни. Саме використання ігрових технологій допомагає майбутнім офіцерам уявити собі можливі моделі професійної діяльності, спонукає їх презентувати власне розуміння очікуваних чи несподіваних ситуацій та інтуїтивно прийняття адекватних рішень, що потребує обґрунтування і доведення доцільності таких дій у процесі колективного обговорення. Наприклад, науковці звертають увагу на той факт, що військові ігри відіграють вирішальну роль в експериментах і тестуванні нових ідей без активних військових дій на полі бою і, таким чином, вони служать першим кроком від інноваційного мислення офіцера до прийняття та реалізації ним правильного рішення (9).

Країни альянсу зберегли основні унікальні національні особливості власних систем військової освіти» (7, с. 339), які доречно враховувати у формуванні педагогічної культури МОСВ у ВВНЗ України.

Теоретичний аналіз наукових джерел свідчить, що серед країн-членів НАТО всебічно досліджуються освітні системи підготовки офіцерських кадрів у США, Великобританії, Німеччині, Франції, які нині розглядаються як оптимальні зразки професійної підготовки військових фахівців.

Адаптованість цих систем до динамічних змін, що відповідають потребам сучасних ЗСУ, економічна доцільність побудови мережі військових навчальних закладів виступають як визначальні чинники авторитету згаданих систем військової освіти.

У США створено систему професійної військової освіти, яка поєднана із професійною підготовкою (6, с. 148). Дослідники стверджують, що в США (так само й у Великобританії) розробляється власна політика військової освіти (12). Саме тому, на думку науковців, «досвід США у сфері регулювання та регламентації розвитку військової освіти може сприяти проведенню в Україні реформування системи військової освіти за стандартами НАТО» (3, с. 19).

У спеціальній Інструкції з політики професійної військової освіти для офіцерів відображено визначення змісту професійної військової освіти та її результатів (сформованості знань, умінь, навичок); визначено напрями особистісного розвитку та професійного зростання офіцерських кадрів; актуалізовано використання інноваційних форм і методів у підготовці майбутніх військових фахівців (14).

Дослідники (4) визначають спільні риси організації професійної підготовки військових фахівців у США та країнах ЄС: інтегративність, прагнення розвивати інтероперабельність (оперативну сумісність) персоналу. Використовуються рольові ігри, тематичні тренінги, розробка спільних освітніх продуктів та ін.

Аналітичний огляд організації та функціонування системи військової освіти Великобританії (1) і Франції (7) дає змогу зазначити, що фахівці здобувають загальну освіту, а система підготовки у ВВНЗ, зазвичай, спрямовується на отримання військово-спеціальних знань. Отже, системи військової освіти країн – членів НАТО (окрім США) імплементовані у національні системи освіти, базуються на вимогах Болонського процесу та регулюються законодавчими або відомчими актами (6, с. 148).

Так, навчальними закладами, де здобувають вищу військову освіту у Франції, є французька військова академія (École spéciale militaire de Saint-Cyr (ESM) – Спеціальна військова школа Сен-Сира та École de guerre (EdG) – Школа війни), розташована в комплексі École militaire у Парижі. Французькі студенти (офіцери-кадети) проходять три роки навчання, закінчують професійну підготовку зі ступенем магістра мистецтв або магістра наук і стають офіцерами. Окрім здобутої спеціальності важливою частиною академічного навчання є військова та лідерська освіта (11). Відтак у контексті нашого дослідження звертаємо увагу на те, що деякі аспекти педагогічної культури (наприклад, уміння організувати і здійснювати ефективний виховний вплив на підлеглих) майбутні

офіцери у Франції можуть засвоїти впродовж проходження трирічного курсу академічної підготовки. Адже лідерські здібності військового керівника, професіоналізм командира є запорукою ефективної діяльності військової організації (10).

У країнах Євросоюзу, які до початку 90-х років ХХ століття перебували у складі СРСР, система підготовки офіцерських кадрів була ідентичною з відповідною системою в Україні. Проте до теперішнього часу на основі реформування Збройних сил у країнах Східної Європи, спостерігаються прогресивні зміни й у системі професійної підготовки офіцерського корпусу.

Наприклад, система освіти військовослужбовців і підготовки військових фахівців для національних збройних сил Республіки Польщі спрямована на «досягнення максимальної відповідності вимогам Північноатлантичного союзу» (8, с. 202). Активні трансформації у військовій освіті Польщі підкріплюються на рівні законодавчої бази. Так, у 2012 році прийнято новий проект концепції реформування системи військової освіти, перехід до якої планувалося завершити до 2015 року. Відтак, замість 16 ВВНЗ (зокрема – 5 академій та 11 вищих військових училищ), які здійснювали підготовку офіцерських кадрів для різних родів військ на початку 90-х років минулого століття, передбачалося створення єдиного військового навчального закладу – Університету національної оборони. Означений ВВНЗ планувалося створити на базі кількох навчальних закладів різного спрямування: Академії національної оборони; Військової технічної академії; Академії військово-морських сил, частини Вищої офіцерської школи повітряних сил, частини Вищої офіцерської школи сухопутних військ і частини Військово-медичного інституту (13). Проте у 2016 році внесено корективи до програми реформування військової освіти в Польщі, що зумовило розподіл підготовки майбутніх офіцерів за певними напрямками професійної діяльності, наприклад, підготовка офіцерів Сухопутних військ здійснюється у Військовій академії сухопутних військ ім. генерала Тадеуша Костюшка (м. Вроцлав), (15). У 2011 році сформовано Центр доктрин і бойової підготовки ЗС Польщі (м. Бидгощ), який виконує функцію військово-професійної підготовки офіцерів сухопутних військ країни (8, с. 206).

Аналізуючи досвід організації навчання у польських ВВНЗ, дослідники окреслюють певні недоліки, які, на наше переконання, доцільно врахувати у підготовці офіцерських кадрів в Україні: відсутня чітка концепція використання у збройних силах наукового потенціалу цивільних вищих навчальних закладів; система підготовки офіцерських кадрів практично не використовує набутий у закордонних місіях досвід, що актуалізує його вивчення і визначається як одна з особливос-

тей формування педагогічної культури МОСВ в Україні; (8, с. 207).

Аналіз змісту професійної підготовки майбутніх офіцерів у польських ВВНЗ свідчить, що проблема цілеспрямованого формування педагогічної культури не була метою військової освіти. Проте деякі вимоги до психолого-педагогічної підготовки курсантів і слухачів окреслюються у функціональних обов'язках випускників – наприклад, готовність до організації курсів перепідготовки та підвищення кваліфікації військовослужбовців, що потребує врахування педагогічних аспектів професійної освіти майбутніх офіцерів. Так, нещодавно було проведено об'єднання унтер-офіцерських шкіл на базі однієї з них в м. Познань. Саме на цю школу покладені завдання, пов'язані з педагогічною освітою: підготовка унтер-офіцерів з методики командування відділенням; організація курсів перепідготовки та підвищення кваліфікації військовослужбовців цього складу; підготовка добровольців (відповідно до потреб), що дозволить поповнювати унтер-офіцерські кадри в структурах територіальної оборони. Таким чином, професійна військова підготовка майбутніх офіцерських кадрів поєднує у своєму складі й педагогічну освіту, одним із важливих аспектів якої є формування педагогічної культури МОСВ.

У визначенні особливостей підготовки офіцерських кадрів у Чехії дослідники (7) зазначають, що специфічним моментом освітньої діяльності військових навчальних закладів у цій країні є можливість отримати не тільки суто військову підготовку, але й відповідну повну загальну середню або вищу освіту. У Чехії навчальні заклади військового спрямування є складником загальної системи освіти країни, що спостерігаємо й у вищій військовій освіті в Україні, де майбутні офіцери вивчають «спеціальні військові навчальні дисципліни; проводиться практичне закріплення необхідних професійних знань і практичних навичок» (с. 341). Водночас прогресивним аспектом ВВО Чехії є те, що існуюча система професійної підготовки офіцерського корпусу «успішно пройшла період трансформації ЗС до вимог НАТО, використовує досвід підготовки військових фахівців у розвинутих країнах членах альянсу з урахуванням особливостей національної системи освіти. Вона забезпечує підготовку кадрів за всіма необхідними військовими спеціальностями» (с. 346).

У Литві професійна підготовка майбутніх представників офіцерського корпусу відбувається на основі поєднання програм університетського навчання, що в Україні відповідає програмі підготовки фахівців різних спеціальностей (учителів, економістів, юристів та ін.), і базової програми підготовки офіцерів (2, с. 17). Відповідно до навчальних планів, гуманітарна освіта у всіх цивільних ЗВО та ВВНЗ охоплює і дисципліни психолого-педагогіч-

ного змісту, в процесі вивчення яких МОСВ мають змогу опанувати основи педагогічної культури.

В Естонії підготовка майбутніх офіцерів здійснюється у Вищій військовій школі Об'єднаних навчальних закладів сил оборони – Естонському національному коледжі оборони (м. Тарту). Освітній процес у Естонському національному коледжі оборони відзначається чітким розподілом на чотири рівні. Так, у результаті навчання продовж перших трьох років (перший рівень) випускники отримують військове звання молодшого лейтенанта, здобуваючи ступінь вищої освіти «бакалавр», а після підготовки на наступному навчальному офіцерському курсі (другий рівень) з терміном навчання у 2 роки офіцери отримують вищу освіту за ступенем «магістр». Випускники коледжу за бажанням мають змогу опанувати компетенції, що окреслені в програмі підготовки старшого (оперативного) навчального офіцерського курсу (третій рівень) з терміном навчання 1 рік та вищого (стратегічного) навчального офіцерського курсу (четвертий рівень) з терміном навчання у кілька місяців у Балтійському військовому коледжі або за кордоном на вищих офіцерських курсах (2, с. 17).

Підготовка майбутніх офіцерів для Збройних Сил Латвії здійснюється у Національній академії оборони Латвії (НАОЛ). Тут рівнева підготовка офіцерського контингенту має такі складники: базова підготовка офіцерів (L1); кар'єрні курси офіцерів (тактичний (L2), операційний (L3) і стратегічний (L4) рівні); курси за спеціальністю; кваліфікаційні та інші курси. Базова військова освіта в Латвії здобувається на основі цивільної вищої університетської освіти (ступінь бакалавра) з обов'язковим навчанням на курсах професійної підготовки за відповідними спеціалізаціями з однієї загальної військової спеціальності, що дає право випускникам бути призначеними на первинні офіцерські посади (2 с. 19).

Висновки і пропозиції. Отже, військову освіту в усіх провідних країнах світу, що входять до складу НАТО, розглядають як систему підготовки військових фахівців, результативність якої визначається за чітко окресленими критеріями. У контексті формування педагогічної культури майбутніх представників офіцерського корпусу СВ ЗСУ такими критеріями є ґрунтовна психолого-педагогічна підготовка курсантів і слухачів ВВНЗ, що сприятиме формуванню здатності керувати військами (силами), навчанням, вихованням, розвитком, психологічною підготовкою особового складу.

Незважаючи на відмінності, котрі традиційно склалися у системах військової освіти України, провідних європейських країн і США, представляється можливим виділити загальні тенденції розвитку вищої військової школи в XXI столітті: поліпшення відбору кандидатів для навчання у

ВВНЗ, стабілізація їх числа на сучасному рівні; диференціація структурних підрозділів ВВНЗ; запровадження компетентнісного підходу до формування змісту навчання, персоніфікація змісту підготовки тих, хто навчається, подальша його інформатизація, впровадження мультимедійних засобів навчання тощо.

Список використаної літератури:

1. Богунов, С. О., Черних, Ю. О., Черних, О. Б. (2017). Основи організації та функціонування системи військової освіти Великобританії – аналітичний огляд. *Військова освіта*, № 2 (36), 234–245.
2. Богунов, С., Вітер, Д., Мітягін, О. (2019). Система військової освіти і підготовки у країнах членах НАТО (Литва, Латвія, Естонія). *Військова освіта*, № 2 (40), 16–23.
3. Вавілова, Н. (2021). Політика військової освіти: досвід США для України. *Військова освіта*, 2 (43), 18–23.
4. Исламова, О. (2021). Порівняльний аналіз особливостей професійної діяльності і підготовки персоналу прикордонних мобільних підрозділів країн Євросоюзу і США. *Військова освіта*, 1 (43), 142–153.
5. Мітягін, О., Вітер, Д., Карпенко, В. (2021). Формування моделі професійної військової освіти в Україні з урахуванням процедур оперативного планування НАТО. *Військова освіта*, № 1 (43), 64–78.
6. Толок, І. В., Супрунов, Ю. М. (2018). Особливості підготовки військових фахівців тактичного рівня у ВВНЗ США та окремих країн НАТО. *Військова освіта*, № 1 (37), 259–271.
7. Черних, О., Черних, Ю. (2020). Система військової освіти у Збройних Силах Чеської Республіки. *Військова освіта*, № 2.(42), 339–350.
8. Черних, Ю. О., Черних, О. Б. (2017). Основи організації та функціонування системи військової освіти Німеччини – аналітичний огляд. *Зб. наук. праць ВІКНУ ім. Т. Шевченка*, Вип. № 57, 238–248.
9. Augier, M., Hughes, W. (2019). Innovative Thinking: The Role of Professional Military Education/ Взято з <https://cimsec.org/innovative-thinking-the-role-of-professional-military-education>
10. Bakhov, I., Ryzhykov, V., Kolisnyk, O. (2018). Leadership abilities of a Military Manager, Professionalism of a Commander as the Guarantee of the Practice of Effective Activity of a Military Organization Лідерські здібності військового керівника, професіоналізм командира як запорука практики ефективної діяльності військової організації. *International Journal of Engineering and Technology*. № 7. 45–49.

-
11. *École spéciale militaire de Saint-Cyr* Взято з https://en.wikipedia.org/wiki/%C3%89cole_sp%C3%A9ciale_militaire_de_Saint-Cyr#Training
12. Johnson-Freese J. (2012). The Reform of Military Education: Twenty-Five Years Later. *Orbis. A Journal of World Affairs*, Vol. 56, № 1, 135–153.
13. *Ministerstwo Obrony Narodowej*. Взято з <http://www.mon.gov.pl/>
14. *Officer Joint Professional Military Education Policy, Instruction, Chairman of the Joint Chiefs of Staff*. (2018). Офіцер Об'єднаної політики професійної військової освіти, Інструкція. Взято з <https://www.mil.gov>.
15. The General Tadeusz Kosciuszko Military Academy of Land Forces Wrocław. (2002). Генерал Тадеуш Костюшко Военный университет Сухопутных войск. Взято з http://www.armyacademy.ro/iMAF/Sites/doc/Institution_WROCLAW.pdf
-

Sevruk V. NATO member countries' experience in professional training of future officers

The article discusses the experience of NATO member countries in professional training of future officers abroad. One of the aspects of the work of officers of the Ground Forces (Army) is pedagogical activity.

The author highlighted the specific features of military education in NATO countries, Europe, America, etc. Scientists emphasize the processes of transformation of the military education system of Ukraine on the way to achieving NATO standards.

The main tendency in the training of military specialists in NATO member countries is the professionalization of military education, one of the aspects is the training of officer personnel, capable not only of commanding troops in active combat conditions. Foreign scientists emphasize the importance of the formation of innovative thinking in those who receive professional military education.

The countries of the alliance have preserved the main unique national features of their own military education systems. Among the NATO member countries, the educational systems of officer training in the USA, Great Britain, Germany, and France are comprehensively studied.

The USA system of professional military education is combined with professional training. There are common features of the organization of professional training of military specialists in the USA and EU countries: integrability, the desire to develop interoperability (operational compatibility of army). Role-playing games, thematic trainings, development of joint educational products are used.

The military education systems of NATO member countries (except the USA) are implemented in national education systems, are based on the requirements of the Bologna process and are regulated by legislative or departmental acts.

The European Union countries, which were part of the USSR until the early 90s of the 20th century, characterized the system of officer training, which was identical to the corresponding system in Ukraine. However, until now, on the basis of the reform of the Armed Forces in the countries of Eastern Europe, progressive changes are being observed in the system of professional training of the officer corps.

Therefore, military education in all leading countries of the world, which are part of NATO, is considered as a system of training military specialists, the effectiveness of which is determined according to clearly defined criteria.

Key words: future officer, military education, NATO member countries' experience.